

УДК 159.9:316.356.2

СТРУКТУРА УЯВЛЕНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПРО СІМ'Ю

Ігор Миколайчук

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка 41, м. Львів 79000, Україна, тел. (0322) 79-47-85

Сьогодні [1] шлюб значно помолодшав, вчорашні школярі частенько поспішають «стати на рушничок щастя». Однак суперечки щодо корисності чи шкідливості ранніх шлюбів тривають і далі [2]. Учені досліджують взаємозв'язки між окремими аспектами сімейних стосунків [3, 4]. Однак мало праць, які б висвітлювали структуру установок молоді в комплексі щодо кохання, шлюбу, створення та розбудови сім'ї, дій в екстремальних для сім'ї умовах. А така праця, зважаючи на важливість проблеми [5], була б особливо актуальною, якби об'єктом вивчення стали старшокласники шкіл чи учні ліцеїв.

З метою виявлення різноманітних зазначених вище установок, автор склав анкету «Сімейно-психологічні установки» (СПУ), яка містить 50 питань, об'єднаних у 12 шкал. Далі, за ходом викладу і в разі потреби зазначено, що саме вимірює кожна конкретна шкала. Після підрахунку за ключами набраних респондентами¹ балів отримано ТЕД [5], яку піддано кореляційному, а згодом і факторному аналізу.

Результати кореляційного аналізу даних, отриманих за анкетною СПУ, наведені у табл. 1.

Таблиця 1. Матриця інтеркореляцій анкети СПУ для старшокласників.

№	Назва	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Поділ господарських обов'язків											
2.	Бажаність дітей	0,13										
3.	Виховання дітей	0,14	0,06									
4.	ЕОМ-дорадник і скандаловідвід	0,10	0,14	0,01								
5.	Зрада і збереження сім'ї	0,08	0,00	0,19	0,06							
6.	Кар'єра	0,13	0,23	0,23	0,27	0,23						
7.	Лідерство											

¹ Вибірка налічує 128 старшокласників – учнів 10-11-х класів шкіл м. Львова.

№	Назва	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		0,05	0,02	0,21	0,09	0,31	0,32					
8.	Настирливість у пошуках партнера	0,08	0,33	0,15	0,14	0,09	0,35	0,21				

Закінчення таблиці 1.

№	Назва	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9.	Оптимізм у коханні	0,02	0,03	0,02	0,01	0,01	0,06	0,08	0,10			
10.	Романтичність стосунків	0,03	0,11	0,02	0,02	0,01	0,13	0,06	0,54	0,23		
11.	Роль сексу у сім'ї	0,15	0,05	0,02	0,09	0,26	0,19	0,00	0,17	0,01	0,30	
12.	Успішність у коханні	0,19	0,02	0,15	0,02	0,22	0,18	0,11	0,11	0,07	0,01	0,20

Найсильніше між собою пов'язані шкали «Настирливість у пошуках партнера» та «Романтичність стосунків», кореляція між якими сягає +0,54; цей факт може свідчити про нерозривність такої риси особистості як романтичність, з бажанням створити сім'ю. Можливо, чим романтичніша особистість, тим з більшою наполегливістю вона шукає саме омріяного партнера, і навпаки, наполегливість у пошуках може означати пошуки партнера, романтичні стосунки з яким відповідали би очікуваням.

Доволі сильний зв'язок (+0,23) між шкалами «Оптимізм у коханні» та «Романтичність стосунків», який може свідчити, що стосунки із партнером протилежної статі мають лише тоді реальний зміст, якщо особа вірить у те, що зможе відшукати *справжнє* щастя з цим партнером. Вірогідно також, що *оптимістичні* очікування щодо майбутніх стосунків із партнером з імовірністю у +0,23 сприяють їхній *романтизації*.

Цікавим фактом є кореляція +0,19 між шкалами «Виховання дітей» та «Зрада і збереження сім'ї». Такий зв'язок можна пояснювати тим, що оптимальність виховання дітей та збереження сім'ї після зради партнера в обох випадках потребує від людини наявності подібних рис: терпіння, а також уміння як вислухати і зрозуміти, так і знайти найліпший баланс між «пряником» і «батоном» тощо. Якби таке пояснення було правильним, то це означало б ще й те, що особистість, яка є гарним вихователем дітей і дуже їх любить, ймовірно, також намагалася би зберегти сім'ю, якби сталася зрада. Не виключена й правильність протилежного твердження: якщо один із партнерів намагався би зберегти сім'ю після зради, то він, імовірно, буде і гарним вихователем дітей та любитиме їх.

Доволі сильний (+0,33) та трохи слабший (+0,23) зв'язок простежується між шкалою «Бажаність дітей» та, відповідно, шкалами «Настирливість пошуків партнера» і «Кар'єра», що може свідчити про таке:

по-перше, що позитивна установка на шлюб асоціюється з імовірністю +0,33 народження згодом дітей, і навпаки, незаплановане, (або

дошлюбне) народження дітей створює додаткову мотивацію для зміцнення (або, відповідно, укладання) шлюбу;

по-друге, бажання мати дітей певним чином залежить від вирішення питань кар'єрних, тобто матеріального (а опосередковано, ще й духовного) забезпечення сім'ї. Навпаки, також, мабуть, правильно: (незаплановане) народження дітей створює мотивацію для вирішення питань кар'єри, що були не вирішені або вирішені недостатньо оптимально.

Від'ємний зв'язок (-0,26) між шкалами «Роль сексу у сім'ї» та «Зрада і збереження сім'ї» свідчить про несумісність між гармонійними сексуальними стосунками у парі (високий показник за шкалою «Роль...») і зрадою партнера (низький показник за шкалою «Зрада...»). Якщо таке трапляється, то сім'я стає нестійкою. Правильно також і навпаки: негармонійні сексуальні стосунки пари можуть бути причиною зрад, тоді сім'я також може стати нестабільною.

Загалом доволі сильних зв'язків між шкалами мало, що свідчить про охоплення анкетною СПУ справді різноманітних аспектів стосунків молодії пари, зокрема, це твердження є актуальним для старшокласників.

Отож, в анкеті є певні групи значно пов'язаних між собою шкал, і, ймовірно, що між собою ці групи можуть бути мало пов'язані. Тому доцільним є проведення факторного аналізу.

Такий аналіз ми провели за допомогою програми SPSS 7.0. Навантаження для старшокласників наведені у табл.2.

Структури та зміст факторів аналізуватимемо за такою загальною схемою:

перелік шкал, що входять у фактор, за спаданням їхнього навантаження;

наведення формули (для зручності), яка описує фактор, причому у всіх формулах символ ϵ означає суму менш значимих факторів та похибки;

опис значення змісту та значення шкал у факторі відповідно до порядку їхнього переліку;

опис менш значних, додаткових шкал, які теж можна зачислити до фактора;

призначення назви фактора та пояснення його змісту.

Таблиця 2. Матриця факторних навантажень для старшокласників.

Шкала	Фактори				
	1	2	3	4	5
Романтичність стосунків	0,99	-0,01	0,17	-0,04	0,02
Настирливість пошуків партнера	0,58	0,18	-0,14	0,40	0,04
Зрада і збереження сім'ї	0,01	0,81	0,02	-0,10	0,02
Лідерство	0,08	0,41	-0,08	0,18	0,12
Виховання дітей	0,03	0,29	0,01	0,14	0,19
Оптимізм у коханні	0,06	-0,01	1,00	0,02	-0,01
Кар'єра	0,13	0,33	0,04	0,59	0,28
Бажаність дітей	0,17	0,03	-0,01	0,46	-0,18
ЕОМ - порадник і скандаловідвід	0,02	-0,02	-0,01	0,36	0,10
Роль сексу у сім'ї	0,29	-0,30	-0,02	0,16	0,50
Поділ господарств	-0,03	0,09	0,02	0,01	0,43
Успішність у коханні	0,04	0,22	-0,07	0,03	0,40

У Факторі 1 є дві головні шкали: романтичність стосунків РС та настирність пошуків партнера НПП:

$$\text{Фактор1} = 0,99 \cdot \text{РС} + 0,58 \cdot \text{НПП} + \epsilon. \quad (1)$$

Шкала РС вимірює баланс особистості між прагматично-реальними очікуваннями від шлюбу і кохання (низькі значення), з одного боку, та романтичними почуттями (високі значення), з іншого. Ця шкала входить у фактор з вагою +0,99 (≈ 1), що дає внесок більший, ніж будь-яка інша шкала.

Друга шкала - НПП - визначає міру позитивної установки на шлюб, яка виражається відповідно планами створення (високі значення шкали) чи нестворення (низькі значення шкали) сім'ї, а також подолання різноманітних труднощів на цьому шляху, зокрема таких, як: психологічний опір значимого оточення, постійні невдачі у пошуках омріяного партнера тощо. Дана шкала входить у фактор з вагою у +0,58, тобто робить досить вагомий внесок.

Зазначимо, що фактор містить і деякі інші шкали, але їхні навантаження значно менші від щойно описаних. Однак, варто все ж таки, звернути увагу на одну з найвагоміших шкал - «Роль сексу у сім'ї», яка

належить до фактора 5. Ця шкала є певним додатком (+0,29) до шкал – РС та НПП і відображає міру гармонійного впливу сексу на стосунки у парі.

Отже, Фактор 1 можна назвати: «Міра романтично-позитивної установки на шлюб». У цілому він свідчить про те, що в уявленні старшокласників питання про створення сім'ї звучить приблизно так: «якщо і створювати сім'ю, то на романтичній основі, а якщо і не створювати, то стосунки партнерів все одно повинні бути романтичними».

Фактор 2 об'єднує три головні шкали: зрада і збереження сім'ї ЗЗС, лідерство ЛД та виховання дітей ВД:

$$\text{Фактор2} = 0,81 \cdot \text{ЗЗС} + 0,41 \cdot \text{ЛД} + 0,29 \cdot \text{ВД} + \epsilon \quad (2).$$

Шкала ЗЗС визначає спрямованість особистості на збереження сім'ї після зради, а також міру і спосіб впливу на зрадливого партнера. Ця шкала має у факторі значення +0,81, що дає внесок більший, ніж будь-яка інша шкала.

Друга за значенням шкала – ЛД - має значення +0,41 і визначає баланс відповідальності в сім'ї між чоловіком і дружиною, а третя шкала – ВД – зі значенням +0,29 відображає поділ виховних функцій між чоловіком і дружиною та баланс «пряник-батіг» у вихованні дітей.

У фактор входять і деякі інші шкали, однак переважно, їхні навантаження значно слабші від щойно описаних шкал. Проте варто все ж звернути увагу на одну з найвагоміших шкал, як «Кар'єра», яка входить у Фактор 4. Вона має значення +0,33 і відображає бажаний баланс розподілу часу партнерів між кар'єрою і сім'єю.

Отже, Фактор №2 можна назвати: «Сімейний паритет». У цілому, він свідчить про баланс відповідальності між чоловіком і дружиною за різні важливі сфери життя сім'ї, які, по суті, є стратегічними і визначають діяльність сім'ї як єдиного цілого.

Фактор 3 описує така формула:

$$\text{Фактор3} = 1,00 \cdot \text{ОК} + \epsilon \quad (3)$$

Назва цього фактора збігається з назвою шкали, яка в нього входить – «Оптимізм у коханні»(ОК), оскільки її факторне навантаження дорівнює +1, а в решти шкал воно набагато менше. Фактор 3 виражений, по суті, лише однією шкалою з однойменною назвою, а це свідчить, що для старшокласників оптимістичні, чи навпаки, песимістичні очікування від шлюбних стосунків є чи не найважливішими, що визначає їхнє ставлення до інституту сім'ї взагалі.

У Фактор 4 входять три головні шкали: кар'єра (КР), бажання мати дітей (БД) та ЕОМ – порадник і скандаловідвід (ЕПС):

$$\text{Фактор4} = 0,59 \cdot \text{КР} + 0,46 \cdot \text{БД} + 0,36 \cdot \text{ЕПС} + \epsilon \quad (4)$$

Шкала КР відображає бажаний баланс розподілу часу партнерів між кар'єрою і сім'єю. Значення цієї шкали у факторі +0,59, що дає внесок більший, ніж будь-яка інша шкала.

Друга за значенням шкала – БД – має значення +0,46 і визначає міру бажаності дітей у сім'ї і не тільки в сім'ї: наприклад, у результаті збереження небажаної вагітності.

Значення третьої шкали – ЕДС – становить +0,36, вона відображає можливу міру довіри до ЕОМ як до сімейного господарсько – фінансового дорадника. Певною мірою, ЕОМ могла б бути і скандаловідводом у разі виконання рекомендованих нею рішень, що виявились невдалими: винуватець невдачі ЕОМ, а не партнер. Цю шкалу також, у контексті фактора, до якого вона належить, можна віднести до КР як проміжної ланки між сім'єю та кар'єрою; вона покликана максимізувати ефективність фінансово - господарської діяльності сім'ї до наукового, найбільш можливого високого рівня.

Зазначимо, що у фактор входять і деякі інші шкали, проте, головню, їхні навантаження значно менші від щойно описаних. Звернемо увагу на одну з таких найвагоміших шкал: «Настирливість у пошуку партнера», яка належить до *Фактора 1* (описаний раніше), має значення +0,40 і відображає успішність особистості у подоланні перешкод на шляху до створення щасливої гармонійної сім'ї.

Отже, *Фактор 4* можна назвати так: «Утримування дітей». Загалом, він свідчить про те, що, згідно з уявленнями старшокласників, дітей можна заводити лише за умови як подолання всіх труднощів, що трапляються у сімейному житті, так і успішної кар'єри з урахуванням того, що розподіл часу між сім'єю і кар'єрою повинен бути оптимальним.

Фактор 5 об'єднує три головні шкали: роль сексу у сім'ї РСС, поділ господарських обов'язків ПГ та успішність у коханні УК:

$$F_5 = 0,50 \cdot РСС + 0,43 \cdot ПГ + 0,40 \cdot УК + \epsilon. \quad (5)$$

Шкала РСС визначає міру гармонійного впливу сексу на подружнє життя і має значення +0,50, що дає найбільший внесок.

Друга за значенням шкала – ПГ – має у факторі значення +0,43 і визначає оптимальність поділу господарських обов'язків у сім'ї як з погляду її виживання в екстремальних умовах, так і можливості та потреби взаємодопомоги партнерів у разі вирішення господарських питань.

Третя шкала – УК – має значення +0,40 і характеризує міру успіху респондента у представників протилежної статі, вміння формувати взаємини на свою користь, а також взаємність у коханні.

Додамо, що у фактор входять і деякі інші шкали, та їхні навантаження значно нижчі від щойно описаних. Однак шкала «Кар'єра», яка належить до *Фактора 4*, у цьому факторі має значення +0,28 і відображає бажаний для партнерів взаємний поділ часу між кар'єрою і сім'єю.

Отже, *Фактор 5* треба назвати так: «Взаємовпливи між успіхом у коханні, роллю сексу у сім'ї та розподілом між партнерами господарських і

кар'єрних обов'язків». У цілому він свідчить про те, що в уявленні старшокласників, повноцінний секс може гармонізувати й стосунки у сім'ї.

На підставі описаного можна зробити такі висновки:

У структурі уявлень старшокласників про сім'ю є п'ять факторів:

Міра романтично-позитивної установки на шлюб (1);

Сімейний паритет (2);

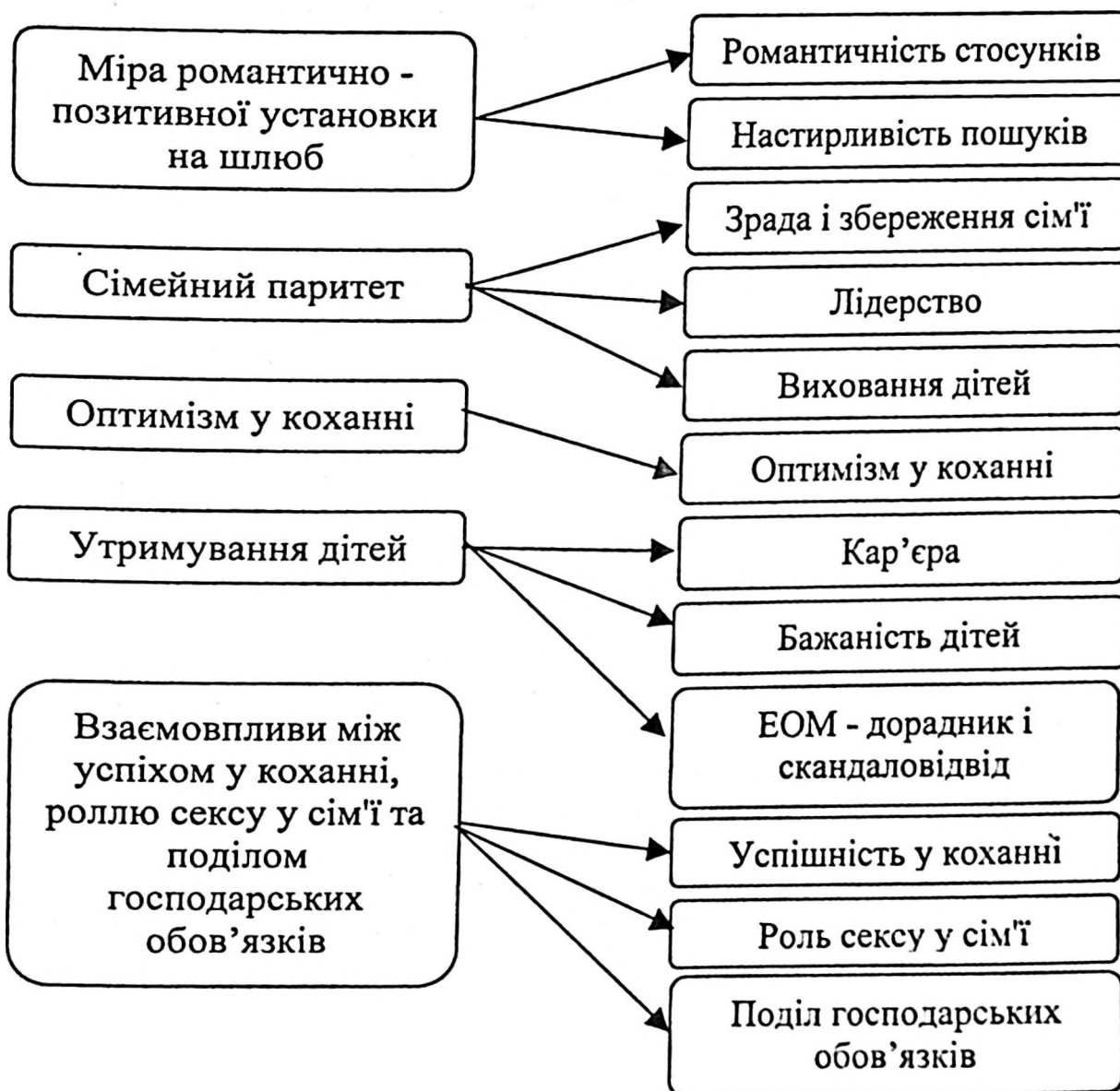
Оптимізм у коханні (3);

Утримування дітей (4);

Взаємовпливи між успіхом у коханні, роллю сексу у сім'ї та поділом господарських обов'язків» (5).

Факторна структура уявлень старшокласників про сім'ю відображена на діаграмі.

Факторна структура уявлень старшокласників про сім'ю.

Як бачимо з рисунка, старшокласники виявляють не зовсім реалістичний підхід до сімейного життя, прикладом чого є відокремленість оптимізму у коханні як окремого фактора, який мало залежить від зусиль людини, спрямованих на досягнення щасливих, гармонійних стосунків з партнером. Можливо, старшокласникам за їхніми віковими особливостями властиве романтичне бачення стосунків між особами протилежної статі, і світу сім'ї зокрема. Пояснити це можна, мабуть, недостатнім досвідом спілкування з особами протилежної статі. Відповідно, такий факт можна трактувати як неготовність до шлюбу [1, с.7], а результатом його укладання може стати [8] як його нестійкість, так і шкідливість, адже у випадку розлучення не виключене стійке неприйняття інституту сім'ї як такого, що ще більше ускладнює можливість укладання повторного шлюбу.

Отже, можна вважати, що шлюб старшокласників чи випускників шкіл у переважній більшості випадків є вельми небажаним явищем, якого ліпше уникати; стосунки пари молодих людей, на думку старшокласників, повинні обов'язково бути романтичними і, якщо це трапляється, то ймовірно створення сім'ї; бажаність дітей залежить від успішності вирішення фінансових питань; стабільність сім'ї, як і лідерство та виховання дітей, залежить від співвідношення цінностей і психологічних особливостей партнерів. Подібні висновки можна знайти і в [9].

-
1. *Говорун Т.В., Шарган О.М.* Батькам про статеве виховання. — К., 1990. — 113 с.
 2. *Sommer K., Whitman T. L., Borcowski J. G. et al.* Cognitive readiness and adolescent parenting. *Dev. Psychol.* 1993. Vol. 29. N2., P. 389–398.
 3. *Щербич Л.И., Кузнецова Н.В.* Семья и общество // *Соц. работница*. — 1993. — № 7. — С.8–35.
 4. *Hegstrom Jane L., Griffith W.J.* Dominance sex and leader emergence // *Sex Roles*. 1992. Vol. 27. №5–6. P. 209–220.
 5. *Дюк В.А.* Компьютерная психодиагностика. — СПб., 1994. — 367 с.
 6. Про становище дітей в Україні за підсумками 1997 року. Державна доповідь. — К., 1998. — С. 8–9.
 7. *Буленко Т.В.* Особливості формування психологічної готовності до сімейного життя у студентської молоді. // Автореф. дис. канд. ... психол. наук. — К., 1995. — 24 с.
 8. *Ковалёв С.В.* Психология современной семьи. — М., 1988. — 178 с.
 9. *Дорно И. В.* Современный брак: проблемы и гармония. — М., 1990. — 191 с.

FRAME OF PERFORMANCES OF SENIOR PUPILS ABOUT MONOGYNOPAEDIUM

Igor Mykolaitchuk

Ivan Franko National University of Lviv

vul. Doroshenka 41, Lviv 79000, Ukraine, tel. (0322) 79-47-85

There are some articles lighting mutuality between separate performances of the person about monogynopaedium. This article is devoted to the problem of clearing up of the frame of views of senior pupils on family life, among which there are the following problems: optimistic expectation of the future of monogynopaedium, persistence of searches of the desirable partner, romantic and sex attitudes between the partners, conservation of monogynopaedium after change of one of the partners, education and desirability of children, allocation of various family duties, balance between monogynopaedium and career, popularity for representatives of an inverse sex etc. It is shown, that all circumscribed performances can exhibit 5 factors: a number of children, optimism in love, parity of the attitudes, romantic expectations in building monogynopaedium etc. It is remarked, that the senior pupils have while a poor level of availability to family life. The paper can be interesting not only for the scientists, but also for the students, senior pupils of schools, teachers, school and practising psychologists, parents, and everybody, interested in the given problematics.

Key words: monogynopaedium; family life; senior pupils of schools

Стаття надійшла до редколегії 16.02.2000

Прийнята до друку 14.11.2000